

МОМО КАПОР, СЛИКАР И ПИСАЦ

ГОСПОДАР СОПСТВЕНОГ ЧУДА

Има у серији *Грлом у јагоде* једна фина реминисценција на време прошло, где после много година сабирајући сећање пролог говори: *А ту годину памтићемо ... Ову годину памтићемо по одласку Моме Капора. Не знам зашто сам мислила да Мома не може да оде. Онај који бележи време, у читавом распону одређујућих ситница, мора бити да има посебан договор са тим истим временом. А можда и није отишао... Можда ће се баш на Ади, у неком времену будућем, двоје који се воле састајати – код Моме...*

Једном давно, негде 1967. године, у њему је живела једна Ана. Касније нас је увео у свет „Уне“ и „Зое“, „Провинцијалца“ је препознао трагом мешавине у својој крви, није се фолирао у „Фолирантима“, заједно са Зуком Џумхуром отео је од ноћи причу о Осман-паши Сархошу, која се касније разлила на страницама књиге „Зелена чоја Монтенегра“.

И када су сви који су то могли одлазили, остао је у Београду, граду у коме се интензивније него било где другде рађају приче. Извештавао нас је о преживљавању у недељама блокаде, замишљен над писмом старој љубави, само је богартовски замолио Сема да окрене ракете мало улево, јер га деконцентришу док пише. Негде у априлу 1937. рода која га је носила имала је принудно слетање у Сарајево. Тако му је и пало у део да опише судбину тог изузетно лепог и изузетно несрећног града. Читајући ситнице по његовим траговима настали су „Последњи лет за Сарајево“ и „Хроника изгубљеног града“. Прочитао је и написао да „Смрт не боли“, и ми смо му поверовали. Њему се безусловно верује. Он је један од оних који у колотечини живота испирају речи од злата за неке обичне и необичне приче. А те приче су наше, ми их читамо магијом препознавања, схватајући да су одувек биле ту,

Снимио Радован ЈАЊУШЕВИЋ

пored нас, само их је тај посебан споп светла обасјао, извукло на површину наших живота и натерао нас да њиховим трагом корачамо по себи.

Момо Капор, човек који прича слике или слика приче, свеједно, разапет између две професије, самоуверено је господарио сопственим чудом. Писао је као што обућар прави ципеле, столар столове, без мистификације којој су понеки уметници склони. Школовање на Ликовној академији у Београду научило га је и томе да најпре научи да осећа, онда да дефинише то што осећа, да то наслика и на крају прода. Нема важније ствари у животу коју није следио на тај начин. Тако је, једном рече у шали, продао све своје љубави. Оно што је осећао претакло је у боје, облике, слова, реченице: најпре просте, а касније, у зрелом периоду, простопроширене и мање просте.

Зато је немогуће одлучити се којој би врсти литературе пристајале његове књиге, аутобиографској, мемоарској, онако исповедне оне су пре налик на слике из живота, са ударницима или без њих. Када сам га упитала како у том смислу осећа себе, потегло је Флобера који је рекао мадам Бовари – *то сам ја*. Невероватно једноставан одговор за неког ко познаје све врсте шампањаца али и усуд пиљара са Чубуре, за неког коме је помало

необично рећи господине Капор, већ кренете са именом, а при том знате да је и господин и центлмен.

Поглед на свет је прилично ствар метаболизма и гена. Заговарао је тезу да би било добро да се деца овде другачије васпитају. Као што се зна да се у Африку не носе скије и скијашка опрема, да у Швајцарској нема ноћних карневала и да је непристојно тражити шампањац у Шкотској, тако нашу децу треба од малих ногу учити да ће онај ко живи овде живети интензивно, садржајно и узбудљиво, живеће осам живота за један, али својој деци неће моћи да остави ништа. Нема поседовања, осим онога што носите у глави и умете рукама. Човек се неко време игра на земљи, труди се да игра, буде фер плеј и оде, врати се оном истом пепелу из кога је настао. Остаје страшни страх од заборављања који мучи све осим уметника. Они знају како у пепелу оставити трагове, оставити жижак оне вечне ватре која тиња за животе који долазе. Траг који је за собом оставио Момо Капор налик је једној јединој свеспасавачкој линији – линији уметничког срца. Тако су и „Успомене једног цртача“, у суштини, само потцртавање тог трага. Као и све касније књиге.

Током ратног пролећа 1999. године писао је рубрику „Склониште 011“ за Војску.

– Наравно, моје писање за „Војску“ донело ми је и једну велику и ретку привилегију. Био сам превођен и читан у 19 земаља, вероватно сам био превођенији и од Андрића и од мог пријатеља Павића, јер је сваки генералштаб земаља које су нас нападе, по службеној дужности морао да преводи „Војску“, сваки текст у њој, па су преводили и мене, мислећи да се ту крију неке шифре. Верујем да су се и они смејали оном што сам писао, а смех је најстрашније оружје. Ако непријатеља учините смешним, лакше ћете га победити. Мислим да Аустроугарска монархија није срушена толико топовима савезника 1918. године, колико јој је штете и расула нанео Јарослав Хашек са „Добрим војником Швејком“, тим симпатичним дебелињом који је извргавао руглу саму Монархију и њену војску.

О кључној књизи

– Постоји кључна сцена из једне кључне књиге у мом животу. То је књига „Том Сојер и Хаклбери Фин“, а сцена је тренутак кад тетка Поли, која је иначе строга тетка Тома Сојера, да би га казнила што је побегао у недељу из цркве и што бежи из школе, одређује Тому да офарба ограду. Ограда је ужасно дугачка. Тому се плаче, јер сва друга деца иду на купање. Креће да фарба ограду. Мукотрпно, као по казни (као под блокадом). Наилази прва група дечака и завитлава га. У том тренутку Том почиње да фарба са уживањем. Одмиче се, прилази, попут сликара додаје потез. Ускоро први дечак наседа на провокацију и тражи да и сам фарба ограду. Том му не дозвољава. Реч је о озбиљном послу. Крећу молбе и Том почиње да тргује. Да би неко офарбао метар ограде, даје мајче око, кликер, зарђали кључ – све саме драгоцености. И он на крају, у хладу гризе добијену јабуку док други фарбају.

Ако је у животу једна ситуација непријатна, она је само наизглед непријатна. Може имати и своје квалитете. Зависи како се поставите према њој. Све је ствар перспективе. Знам неке странце који су потпуно полудели од среће што су сад у Београду. После извесног времена досади вама и „Дом Перињон“ шампањац и довољно леда у пићу и подизање руке па такси стане, кратки фрижидери и 65 програма на телевизији. Човек пожели да му се дешава нешто право, нешто другачије. Сви смо ми завидели Хемингвеју што је ишао у шпански грађански рат, јер је интензивно живео. Ми то сада имамо овде. Сад би се неки мењали. Хтели би да нам дају јабуку и осушеног слепог миша да буду мало овде.

О осмеху

– Знате ли како је умро Стојан Аралица у 96. години? Био је на ВМА са два генерала у соби. Ујутру је рекао: „Ја ћу сада да се

покријем чаршавом преко главе и правићу се да сам мртав“. Покрио се и сви су око њега умирали од смеха. Лекар долази, дрма Аралицу, а Аралица стварно умро. Умро је смејући се.

О усуду

– Сем оног што носите у глави и умете рукама, не поседујете ништа. Нема поседовања. Играла смо се неко време на земљи, трудили се да игра буде фер плеј и отишли. Ми који немамо ништа умиремо лакше и без жаљења. Замислите како је тешко Рокфелеру да умре, а како је то лако пиљару са Чубуре.

То је моја филозофија живота.

О тајнама

– Немам ниједну тајну. Моје тајне су увек биле прагматичне, тајне љубави за време док сам у браку, тајна пријатељства са онима са којима се не сме пристојан човек дружити, али суштински немам никакву тајну. Костурница у Хиландару и начин на који доспевају тамо умрли монаси, такође је једна од великих лекција, као што је то и читаво православље. Православље је велика, заборављена, избрисана лекција којој се православно свет тек сада враћа, кад је пребродило пубертет, мале богиње и остале дечје болести цивилизације, која га је затекла неспремног. Приликом сликања икона аутори се испод великих дела не потписују, ми не знамо ко су. То је све прича о спречавању гордости, о одрицању од таштине. Тако и те лобање у костурници, на којима су оловком, јер она најспорије бледи, написана само њихова монашка имена, остаје тајна како су се звали у световном животу. Страх од заборављања само оне људе који нису свесни суштине живота – да смо овде на овој планети, да играмо неко време по својим или туђим правилима, да обавимо то што нам је суђено, да ишчезнемо, и да нико није важан. То је управо оно што су на сам пиједестал религије подигли будистички филозофи и свештеници – људски живот је у савршеном складу са дрветом, са лишћем које пада и претвара се у хумус. Зашто би се човек разликовао од света који га окружује. Европска филозофија, која је потекла из античке филозофије, поставила је човека у центар света – многи су то схватили дословно. Тако се и понашају. Ако постоји тајна, она је врло једноставна, људи је траже компликованим путевима. Тајну су знале и наше баке, углавном жене више него мушкарци – тајна је у скромности, у осећању пролазности, у осећају да не треба чинити зло јер ће вам се вратити. Кад све ово говорим осећам се помало непријатно, јер кад неко тако говори претпоставља се да он није направио никакве грешке, нити лоша дела, па сад дели лекције. Ако је ико правило грешке, то сам онда ја.

Ја сам сам једна велика грешка.

О чудима

– Стално се надам да ће се догодити чудо. Свако јутро се будим са осећањем да ће се догодити нешто невероватно лепо, обично се и догоди. И када се не догоди, добро је да се то чека. Ја сам господар свог чуда, лепо чудо о коме вам говорим зависи искључиво од мене. Оно се дешава на платнима на којима сликам. Када сте у тој причи чуда су увек могућа. Када станете пред празно платно, са четком и бојама покрај себе, имате исте шансе какве је имао Тицијан, Моне, било ко. То је увек један квадрат белог платна и иста четка у руци. Онда чекам да се догоди чудо, да се боје распореде на одређени начин који ће открити лепоту и суштину мог бивствовања на свету, који ће сведочити о неком обојеном тренутку мог живота и када мене више не буде, са зида нечије собе, не мора са музејског зида по сваку цену. Ако направите чудо, оно ће увек бити чудо. Ако ме питате да ли сам успео у том чуду, рећи ћу Вам да, наравно, нисам – али лепо га је очекивати. ■

Драгана МАРКОВИЋ